

BITE BA BANGA

Cent Proverbes traditionnels en Lobala suivis par dix-sept proverbes juifs

- 1a Nwe monomo temole nwaka.
- 1b Bokusi pha koma
- 2 Baina nsete, ekamba na masoo.
- 3a Nwana wa nwebi, bola wa etoma.
- 3b Nyango wa nwebi, kaephe mundembe,
wanaka we atondi.
- 4 Bakalakye ebale, wakale baebi.
- 5 Nwana wa mate, wa nzanga taze.
- 6 Ikoko sikpete na phomba, nwengye nde
kasimengyele.
- 7a Ngo na imana, mosimba na olongono.
- 7b Boka pha ngo, bo tambusi manzumbu.
- 7c Moto nwa ngo nwakale manzumbu.
- 8 Nga, ndongo ya ikongo, eteinza be ibata.
- 9 Bo oze na sani, sa bunga maakyi.
- 10 Ba iwo nda, bo baeweni.

- 11a Moo moute bibi, moya kye wa bibi.
- 11b Bunya boute o Ntanda, bokye wa o Ngolo.
- 13 Bataa mabo, bee taka bo pha munzongo, malongo.
- 14 Nwana taze waze phomba.
- 15a Nwana bo alesi mbanda, omole kaze.
- 15b Nwana bo kalukye na ikuma nwenya, le kamokume.
- 16 Mokonga tabote swe esu.
- 17 Inga, mbulu otokyele na etakyi munkolo.
- 18 Boti, boti, mbango ya bokye.
- 19 Ela ya iiba nde inongyemole.
- 20 Anteni ngongo ya zolo.
- 21 B'ozwe nzongo ya lolo, sa vaka ekasi.
- 22 Bo lombe pha imbanga, otuna owa lombo.
- 23 Mobutu tangakye lombo la malalembe.
- 24 Nyasisa kaelukyele bokombe.
- 25 Owa mokombe tamotangye ingbangbe.
- 26 Ikolo na manyete tebavane, kyeveane bato na bato.
- 27 Wankundela ekunda.
- 28 Obomi ngambe eya o bo.

- 29a Mumbengu aenkambesi, nkokolo amoembekyale, ikonzi amoentunela.
- 29b Nkokolo na mo, mumbengu ta lemboko.
- 30 O ikolo toya ka boka, mana mandaku mal'o se.
- 31 Nabaka moto, nabutwa zolo sa mva.
- 32 Inzabi nabo size mbongo, sabola masobi
- 33 Tobaka munkanga bozito, tobutwa yele.
- 34 Bo nwabi ali na lokono, tebakkyekye, wana mosindo nwa Bolobo motome yo.
- 35 Taa zala ne, inzabi sa bunyakune.
- 36 Bo ozwe, nd'otobole.
- 37 Nd'okotambule na mo, wamokye kyita nwana wa soo.
- 38 Munoko kabe na ebalala.
- 39 Onzoti ya mi? Maleku ma Engalangu!
- 40 Bongoma owamimeka na Nyaimbamba.
- 41 Bokye otophikye be mako.
- 42 Wale, wale, iko sa Lobala.
- 43 Manzo mal'o'bela, bo 'tomazwelesi ngbanya, otomabole.
- 44a Maa botale.

- 44b Balekane.
- 45 Bokumela.
- 46 Bamowangyela.
- 47 Ngo otoze ibotu.
- 48 Nyabombele-mbele, iowa sa ebale.
- 49 Moto mozumi o botala.
- 50 Mbongo taotwe meembe me.
- 51 Bakasi tebazaka nye.
- 52 Kowo bowo pha munoko botebokyele ekpele.
- 53 Boys boumbo.
- 54 Lozwe nde we.
- 55 Lamobunga nde we.
- 56 Enzombi ya maa na swe.
- 57 Nkundu ya nwele.
- 58 Bo tompe, we zala.
- 59 Munoko takpeya kolo ya.
- 60 Bale mbo.
- 61 Banga ne eze munkoko eze lobila.
- 62 Tokaba ya vaato na mpasi.
- 63 Nzala tabondo masomi.

- 64 Bokusi pha moyoyo sa bomeka na mumbamba.
- 65 Ikyile otobole mpanzaka.
- 66 Bobe pha mokpa basone, balate.
- 67 Lozwe kolo, benga moombo o toko.
- 68 Ela, ela baelckye.
- 69 Ibokye sa makoko, sabongo ikanga.
- 70 Ewe takpate bolo.
- 71 Mbongo aiyela owa inzabi.
- 72 Bonga, bonga ya, toekokyi na maphoo.
- 73 Ekyekye uma be motu, nzukande swe.
- 74 E oya ngo, o oya molala i nze.
- 75 Namolota bi? Ebale sa indombo.
- 76 Nga, ebale sa indombo, bokye tebanwala.
- 77 Mumbolo nwa mowe nwa phowa nabakyi wamo nde nakpe nwa nga.
- 78 Nzombo ekyiky, bunzu bokyiky; nzombo enene, bunzu bonene.
- 79 Ebende na molangyi tebakumane.
- 80 Mokano nwa mbongo, mokane be na itambe.
- 81 Nwana kabe wa songolo, nde b'ali ibu se.
- 82 Bakocho moko monomo nwa sima dongoloko.

- 83 Bawe banzoko baolane.
- 84 Maano ma etuku.
- 85 Vala pha moibi.
- 86 Mundembe sa ingo.
- 87 Iko sa milo.
- 88 Makusa nsongo.
- 89 Baazalakey lombo na etuku, bamophekye.
- 90 Nwana o ngonde, baphe boikye.
- 91 Nyalangasa.
- 92 Ebolo yamokyelengyene na sengye.
- 93 Mainde maye mabunya, tebakoka imatanga.
- 94 Nabaka moto.
- 95 Phomba tatatakye munyango, wana bonkpe bonyango.
- 96 Toangana motuba kasi wa ekango wa ekango.
- 97 Ntoma na basu nde bozela.
- 98 Bo abaka na ibu o sima ye, sango nde samolongola o lobela.
- 99 Nyama na bo telangwakyee.
- 100 Suni tebamobome na ibonda sonoso.

BITE BA NWAPHONGO

10:19 Bo moto ali na ewoo, takoko na ibutwa m'ekpe. Moto wa malondo amobatela lole le.

11:7 Bo moto mobe awe, maphoo maso maamengyelakye yo na me mawe nde bowela; alukaka baphalanga na bokusi, awe nde pha.

11:22 Bolaa pha nwasi owazanga malondo boli ndokolo balengyelengye babalase nyama.

11:24 Bana bato baakabe mbolo ya be na phowa ya be eso, bozwakye pha be bokole nde bokosi. Bayoko babombe mbolo ya be na bokusi, babutwe nde babola.

11:28 Okomiphe nde pho ya ezwele amolala ndokolo maakye ma nzete wa elanga. Nzuka nde yo okomiphe oka Nwaphongo amolebolo ndokolo maakye ma nzete wa mpela.

12:9 Iba moto okobikye na bolaa na etoma ye, na bo tali na ntina, walekye iba kolomoto ekyewe na nzala.

12:18 Moto otoli na mokyito nwa iwo, maphoo me mazokya ndo masendo, emba ewole ya bamalondo kyebikya maphota me.

15:1 Bo moto ali na yo, imobuisa na mo simanya yo, sa nkamba sielobya.

15:17 Iza phondu pha mi ingambi sizingane be, walekye iza nsoti na nsoti mi ingambi sili na luino.

17:12 Ivana na ngoo, bo bakpe bana be, eli bobe; elobi bobe bobo eli ivana na ebubusi ekyekyela maphoo me ma bobubusi.

17:10 Oka moto wa malondo mooya nwa mbala
yonoyo mokyete mosala; iwanda ebubusi na
munzembu nabo mbala munkama etewakyele ekpele.

17:16 Baphalanga o maboko ma ebubusi tebali na
etoma. Etabakyele na ekpele. Etabalukye na na
boebakye pho ali ngbele.

17:28 Bo ebubusi tawo, kawenene ndokolo moto
wa malondo; bo tazibosi munoko, ndokolo kaebe
maphoo.

18:2 Ebubusi tazingye ieba maphoo. Ali na
phowa nde ilimbola maumunya maka ya.

18:10-11 Nwaphongo ali na bonkyengye ndokolo
mokyisi na ibala; moto wa okomikule omo, ekpele
yonoyo etemokume. Pho ya mozwe kaumunya
obokye ezwele ya kyemobatele ndokolo ibala.
Nzuka eli bole!

19:21 Bana bato bali na maumunya obokye:
Tomokyela bobo, tomokyela bona. Nzuka lokyelame
loute nde na Nwaphongo.

20:17 Wa ntubo, ntoma ya iza ya iiba ili lalo o
munoko ndokolo bo. Sima kyitonza munoko
ndokolo sengye.

Les Proverbes aux pages 7 et 8 sont traduits du
Livre des Proverbes de la Bible.

Bureau de Traduction de la Bible
et d'Alphabetisation, IMESE, BP 64 GEMENA.